

Miljödepartementet

Betänkandet Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet (SOU 2019:13)

Svenska Uneskorådet är Sveriges nationalkommission till Unesco och har i uppdrag att ge regeringen råd och underlag om frågor relaterade till Unesco, samt sprida information och kunskap om Unescos verksamhet i Sverige.

Svenska Uneskorådet har beretts tillfälle att lämna synpunkter på betänkandet Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet (SOU 2019:13).

Svenska Uneskorådet ställer sig bakom betänkandets övergripande mål att skapa goda förutsättningar att nå målen i Agenda 2030 och uppnå hållbar ekonomisk, social och miljömässig utveckling. Det är avgörande att synen och inriktningen på hållbar utveckling är bred och holistisk, och därför alltid präglas av de tre dimensionerna: ekonomisk, social och miljömässig hållbar utveckling.

Svenska Uneskorådet vill påminna om att Agenda 2030 vägleds av ändamålen och grundsatserna i Förenta nationernas stadgar, den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och de internationella konventionerna om de mänskliga rättigheterna. Riksdagen har antagit målet att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter. För att nå målen i Agenda 2030 måste detta mål respekteras, värnas och främjas och arbetet för en sammanhållen struktur för att främja och skydda de mänskliga rättigheterna på en övergripande nivå måste fortsätta. Arbetet med Agenda 2030 bör komplettera detta mål, men Svenska Uneskorådet vill betona risken för att arbetet kan ta fokus från de folkrättsligt bindande åtaganden gällande politiska, medborgerliga, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som Sverige som stat och medlem i FN har åtagit sig. Det yttersta ansvaret för att Sveriges konventionsåtaganden efterlevs åvilar således staten.

Nedan redovisas de särskilda avsnitt Svenska Uneskorådet önskar kommentera.

Avsnitt 5.1 Riksdagsbundet mål för genomförandet av Agenda 2030

Svenska Uneskorådet stöder förslaget att regeringen bör presentera ett mål för genomförandet av Agenda 2030 för riksdagen. Uneskorådet delar bedömningen att ett riksdagsbundet mål skulle tillföra ett helhetsperspektiv på miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling.

Samtidigt är det viktigt att understryka att Sverige har mer ambitiösa mål än många av de 169 delmål som återfinns i Agenda 2030 exempelvis det riksdagsbundna målet om att säkerställa full respekt för Sveriges internationella åtaganden om mänskliga rättigheter samt inom klimatområdet.

Avsnitt 5.2 Agenda 2030 i den statliga budgeten

Svenska Uneskorådet ställer sig bakom förslaget att genomförandet av Agenda 2030 ska redovisas i en särskild bilaga till budgetpropositionen. Denna redovisning bör utformas liknande den separata klimatredovisning som klimatlagen ställer krav på och som redovisas i regeringens budgetproposition (utgiftsområde 20).

Samtidigt finns det en uppenbar risk att arbetet med Agenda 2030 inte synliggörs i resten av budgetpropositionen och inom de relevanta politikområdena genom att redovisa Agenda 2030 i en bilaga. Vi vill understryka behovet av att målsättningar och arbetet med Agenda 2030 integreras i hela budgetpropositionen. Avgörande för att det ska lyckas är en tydlig politisk uppbackning.

Avsnitt 6.1 En Agenda 2030-kommitté t.o.m. 2030

Avsnitt 7.3 Stärkt samordningskapacitet för genomförandet av Agenda 2030

Svenska Uneskorådet stöder *inte* förslaget om att inrätta en kommitté för genomförandet av Agenda 2030 (avsnitt 6.1), utan menar i stället att en central samordningsfunktion bör inrättas (avsnitt 7.3).

Kommittéformen används ofta för att hantera frågor som regeringen bedömer inte kan hanteras inom myndighetsformen. Betänkandet pekar på att myndigheter verkar inom sina respektive politikområden och ingen myndighet heller kan förväntas svara upp mot det

helhetsperspektiv som agendan kräver. Ur det perspektivet kan kommittéformen vara ett alternativ.

Men kommittéformen har också den svagheten att det är tydligt avskilt från Regeringskansliet. Helt avgörande för att arbetet med att genomföra Agenda 2030 ska lyckas är en tydlig politisk uppbackning och mandat att samordna arbetet. Av den anledningen ser Svenska Unescorådet framför allt ett behov av att en samordningsfunktion inrättas centralt inom Regeringskansliet, enligt betänkandets förslag i avsnitt 7.3 Stärkt samordningskapacitet för genomförandet av Agenda 2030.

Denna samordningsfunktion bör även få i uppdrag att ta fram underlag till uppföljning, utvärdering och förslag till åtgärder för att genomföra Agenda 2030, dvs. samma uppdrag som betänkandets förslag till kommitté skulle ha haft.

För att understryka den centrala roll Agenda 2030 ska ha i utformningen av politik bör samordningsfunktionen inom Regeringskansliet placeras vid Statsrådsberedningen.

Avsnitt 7.1 Agenda 2030 i det förvaltningspolitiska målet

Svenska Unescorådet stöder förslaget att regeringen bör ange ett mål för statsförvaltningens genomförande av Agenda 2030.

För att understryka det långsiktiga åtagandet anser Svenska Unescorådet att betänkandets förslag att använda ”en miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling” bör föredras istället för en hänvisning till Agenda 2030.

Svenska Unescorådet vill dock peka på att betänkandets förslag vad gäller miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling, har en olycklig begränsning i att det anges ska gälla endast ”i Sverige”. I förslaget till förvaltningspolitiskt mål som innehåller Agenda 2030, finns inte samma begränsning. Statsförvaltningens arbete med Agenda 2030 och hållbar utveckling måste ha ett globalt perspektiv, särskilt i beaktande politiken för global utveckling.

Avsnitt 7.2 Ansvar för hållbar utveckling i myndighetsförordningen

Svenska Unescorådet stöder förslaget om ett tillägg i myndighetsförordningen om att myndigheterna ska verka för miljömässigt, socialt och ekonomiskt hållbar utveckling.

Samtidigt vill vi peka på att myndighetsförordningen utgör en svag styrning av myndigheternas arbete, där framför allt instruktioner och regleringsbrev utgör de primära styrdokumenterna för myndigheter. Detta visade till exempel tydligt den utvärdering av universitet och högskolors arbete med hållbar utveckling som Universitetskanslersämbete genomförde 2017 enligt 5 § högskolelagen (1992:1434).

7.4 Stärkt kunskap i statsförvaltningen

Svenska Uneskorådet stöder förslaget att integrera kunskap om Agenda 2030 i utbildningar för myndighetsledare och anställda i Regeringskansliet.

7.6 Hållbar utveckling i de offentliga utredningarnas arbete

Svenska Uneskorådet stöder förslaget att 15 § kommittéförordningen (1998:1474) kompletteras med att kommittéer ges i uppgift att analysera konsekvenser i förhållande till miljömässig, social och ekonomisk hållbar utveckling.

Kapitel 8 Behovet av kunskap, forskning och innovation

Svenska Uneskorådet ser mycket positivt på förslagen i kapitel 8. Utbildningens och forskningens roll för genomförandet av Agenda 2030 är helt avgörande. Svenska Uneskorådet menar att Sverige hittills inte har tagit vara på den kraft för förändring till ett hållbart samhälle som finns i utbildningen och forskningen.

De komplexa problem och utmaningar som vi står inför för att uppnå en hållbar utveckling i linje med Agenda 2030, kräver nya sätt att tänka och bedriva forskning på. Det är därför helt avgörande att satsningar på den tvärdisciplinära forskningen stärks i den kommande forskningspropositionen. Svenska Uneskorådet stöder förslaget att regeringen ska tillsätta en utredning hur tvärdisciplinär kompetens kan premieras (Avsnitt 8.1).

Resultatet av Universitetskanslersämbetets utvärdering av hur universiteten och högskolorna främjar hållbar utveckling 2017 gav en inblick i hur frågor tenderar att nedprioriteras i en verksamhet om inte de inte åtföljs av tydliga politiska signaler. Svenska Uneskorådet stöder förslaget att en uppföljande utvärdering ska genomföras 2022 (Avsnitt 8.2).

Svenska Uneskorådet vill understryka vikten av att förslaget i avsnitt 8.3 om kompetenshöjande insatser för lärare genomförs, samt att skolornas arbete med utbildning för hållbar utveckling utvärderas. Delar av dessa förslag fanns redan med i Agenda 2030-delegationens förslag på handlingsplan som presenterades 2016 (SOU Fi 2016:01).

Svenska Uneskorådet vill passa på att uttrycka sin förvåning över att de mycket väl motiverade förslag på insatser för utbildning för hållbar utveckling som Agenda 2030-delegationen lämnade redan i sitt delbetänkande, inte inkluderades i regeringens handlingsplan för genomförandet av Agenda 2030 (juni 2018).

Svenska Uneskorådet vill också påminna om att redan i betänkandet Att lära för hållbar utveckling (SOU 2004:104) fanns flera viktiga förslag för att stärka arbetet med utbildning för hållbar utveckling, som fortfarande inte har genomförts.

Kapitel 13 Civila samhällets roll i genomförandet

Svenska Uneskorådet instämmer tillfullo med betänkandet att ”ett självständigt, öppet och livskraftigt civilsamhälle är en hörnsten i ett demokratiskt samhälle och en förutsättning för en omställning till ett hållbart samhälle”. Det civila samhället är en mycket betydelsefull del i genomförandet av Agenda 2030. Vi konstaterar, i likhet med betänkandet, att det civila samhället ofta är genomförare av icke-formell utbildning, i vilken det är viktigt att inkludera utbildning för hållbar utveckling. Det är även ofta inom det civila samhället som kulturlivets aktörer verkar. Dessa kan utgöra viktiga förändringsaktörer som verkar för mänskliga rättigheter, demokrati och en hållbar utveckling.

Det civila samhället är per definition fristående från staten och näringslivet. Denna självständighet är viktig att bevara och försvara – inte bara i Sverige utan även i andra länder. Svenska Uneskorådet anser dock att regeringen bör vidta de möjliga åtgärder regeringen förfogar över som stärker det civila samhällets bidrag till genomförandet av Agenda 2030. Genomförandet av Agenda 2030 bör därför utgöra en övergripande prioritering för regeringens politik för det civila samhället.

Kapitel 14 Den värld agendan verkar i och Sveriges aktiva bidrag

Som påpekas i betänkandet bör Sverige aktivt bidra till agendans genomförande globalt, bland annat genom Sveriges utvecklingsamarbete som särskilt uppmärksammas i agendan. Svenska

Unescorådet vill i detta sammanhang understryka vikten av att inkludera kulturen och kulturlivets aktörer i arbetet för mänskliga rättigheter, demokrati och en hållbar utveckling. Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar från 2005 slår fast att ”parterna skall sträva efter att på alla nivåer införliva kulturen i sin utvecklingspolitik för att skapa gynnsamma villkor för en hållbar utveckling och inom denna ram utveckla de aspekter som rör skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar.”

Svenska Unescorådet delar slutsatsen om att Sverige fortsatt bör vara pådrivande i EU och i internationella organ för ett ambitiöst globalt genomförande av Agenda 2030, och att Sverige genom sina gynnsamma förutsättningar har ett stort ansvar att bidra till agendans genomförande även globalt. I detta sammanhang vill Svenska Unescorådet understryka att Sverige här har en unik möjlighet att i det internationella samarbetet kunna lägga vikt på så kallade motvindsfrågor där Sverige bedöms kunna göra global skillnad. Exempelvis frågor som rör sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR), hbtq-personers rättigheter samt yttrandefrihet. En sådan ambition återfinns i strategin för Sveriges samarbete med Unesco 2018–2021 där det även slås fast att Sveriges engagemang med Unesco ska vägledas av Agenda 2030 för en hållbar utveckling.

Begreppet ”utvecklingsländer”

Svenska Unescorådet vill slutligen påpeka det olyckliga i att begreppet ”utvecklingsländer” används frikostigt i betänkandet. På till exempel sidan 109 står ”Internationellt forskningssamarbete med de utvecklingsländer som har störst utmaningar att genomföra Agenda 2030 (...)”.

Givet att Agenda 2030 är en universell agenda för hållbar utveckling och därmed giltig för världens alla länder, bör alla länder betraktas som i behov av utveckling och därmed vara ”utvecklingsländer”. I exemplet ovan skulle man snarare kunna tala om ”länder som har störst utmaningar” eller använda till exempel ”låginkomstländer” om det specifikt rör sig om dessa.